

створюють загальноекономічний імпульс для зростання динаміки ВВП в майбутньому. У разі спрямування дефіциту бюджету для фінансування поточних витрат стимулюється інфляційний попит, зростає державний борг, економічна ситуація погіршується, адже державні видатки проїдаються і не впливають на економічну динаміку. Тому завданням економічної політики має стати постійний контроль розміру і спрямованості дефіциту бюджету та його ефективний перерозподіл за напрямками, які визначають подальший розвиток економіки.

Висновки. На сучасному етапі розвитку, для забезпечення стійкості бюджетної системи та макроекономічної стабільності, необхідно вирішити комплекс завдань, пов'язаних з ефективним та відповідальним управлінням бюджетним процесом, серед яких, зокрема, такі:

- контроль ефективності та масштабів державних видатків і напрямків використання, зіставлення їх з темпами економічного зростання;
- забезпечення стабільності і стійкості бюджетів усіх рівнів та державного бюджету зокрема;
- підвищення прозорості процесу формування і витрачання бюджетних коштів, що також пов'язане з прозорістю податкової сфери;
- формування ефективних резервів для зниження дефіциту державного бюджету.

Література

1. Офіційне бюро статистики Європейського союзу. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu>.
2. Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора / Джозеф Е. Стігліц; пер. з англ. А. Олійник та Р. Сільської. – К. : Вид-во "Основи", 1998. – 854 с.
3. Бюджетний кодекс України зі змінами та доповненнями від 06.12.12 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon4.rada.gov.ua/>.
4. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін; за наук. ред. В. Федосова. – К. : Вид-во Київ. нац. економ. ун-т, 2002. – 387 с.
5. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія і практика / Ц.Г. Огонь. – К. : Вид-во Київ. нац. економ. ун-т, 2003. – 579 с.
6. Василик О. Теорія фінансів : підручник [для студ. ВНЗ] / О.Д. Василик. – К. : Вид-во НІОС, 2003. – 411 с.
7. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки : навч. посібн. / Л.А. Швайка. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 436 с.
8. Чугунов І. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин / І. Чугунов // Вісник КНЕУ : зб. наук. праць. – 2011. – № 4. – С. 13-22.
9. Базилевич К.С. Моделювання взаємозв'язків дефіциту державного бюджету України із показниками макроекономічної динаміки / К.С. Базилевич, О.В. Царук // Банківська справа. – 2002. – № 3. – С. 24-29.

Marhita N.O., Marhita M.V. Теоретические основы регулирования бюджетного дефицита

Рассмотрены сущность и содержание понятия "дефицит бюджета", углублены его определения. Исследована эволюция экономических взглядов на проблему существования дефицита бюджета и методов управления им. Выяснена природа существования активного и пассивного бюджетного дефицита и его последствия для экономики. Описаны причинно-следственный механизм социально-экономических последствий дефицита бюджета для экономики страны с помощью модели Манделла-Флеминга. Предложен комплекс задач, решение которых обеспечит эффективное и ответственное управление бюджетным процессом для достижения макроэкономической стабильности.

Ключевые слова: дефицит бюджета, активный и пассивный дефицит бюджета, механизм влияния дефицита бюджета, управления бюджетным процессом.

Marhita N.O., Marhita M.V. Theoretical and methodological basis of budget deficit regulation

The essence and the meaning of the concept "budget deficit" is considered, its determination is given. The evolution of economic ideas for the problem of existence of the budget deficit and the methods of it's management are studied. The nature of existence of active and passive budget deficit and its consequences for the economy are considered. We described the causal and conclusive mechanism of the social and economic impacts of the budget deficit for the country economy via Mundell-Fleming model. A set of tasks to ensure the efficient and responsible management of the budget process in order to achieve macroeconomic stability is offered.

Keywords: budget deficit, active and passive deficit, the mechanism of the budget deficit impact, the budget process managing.

УДК 336.71

Ст. викл. Ю.Б. Миронов – Львівська КА

СУТНІСТЬ І ПРИЗНАЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ РЕЙТИНГІВ

Висвітлено теоретичні підходи до визначення сутності понять "рейтинг", "ренкінг" і "кредитний рейтинг", визначено базові вимоги користувачів до змісту та якості банківських рейтингів у сучасних соціально-економічних умовах України. Розглянуто рейтинговий процес, вплив рейтингів на діяльність фінансових ринків, на ділову репутацію комерційних банків, на впевненість та довіру до них з боку інвесторів і споживачів. Проаналізовано позитивні та негативні сторони рейтингових оцінок, запропоновано стратегічні підходи до усунення недоліків рейтингового процесу.

Ключові слова: рейтинг, ренкінг, банківський рейтинг, рейтинговий процес, рейтингові агентства, рейтингові оцінки.

Постановка проблеми. Банківська діяльність супроводжується можливістю різноманітних втрат унаслідок операційних, ринкових, макроекономічних та інших ризиків як для самих банків, так і для їхніх клієнтів, інвесторів, органів банківського нагляду, тому потенційні користувачі банківських послуг потребують систематизованої, повної та достовірної інформації, щоб обрати справді надійний банк. Вагомим критерієм у прийнятті управлінського рішення про надійність банківської установи є банківський рейтинг.

У сучасних умовах рейтинг є не тільки індикатором для різних зацікавлених осіб під час формування загальної думки про кредитну організацію, але й обов'язковою умовою для допуску кредитних організацій на міжнародні ринки капіталу. Рейтинги широко використовують споживачі для вибору оптимального банку для обслуговування, інвесторами – для пошуку найкращого об'єкта для вкладання коштів, органами влади – для здійснення контролю за основними показниками діяльності банків. Завдяки рейтингам у зацікавлених осіб формується загальна думка про банківську організацію, формується її ділова репутація.

Ступінь розроблення проблеми. Проблеми сутності та значення рейтингових оцінок у банківській діяльності, а також методи рейтингування, розглянуто у працях таких українських та зарубіжних вчених, як М.В. Афанасенко [2], Н.В. Зачосова [5], А.М. Кармінський [6], Ю.І. Лернер [8], А.А. Перецький [6], Б.В. Самородов [11] та ін. Разом з тим, потребують глибшого вивчення чинники впливу рейтингів на імідж та ділову репутацію банківських організацій, а також дослідження негативних сторін рейтингових оцінок та пошук шляхів їх усунення.

Мета роботи – визначення впливу рейтингів на ділову репутацію банківських організацій у сучасних соціально-економічних умовах України, аналіз позитивних і негативних сторін наявності рейтингу кредитної організації, усунення недоліків рейтингових оцінок.

Основний матеріал дослідження. Термін "рейтинг" походить від англійського дієслова to rate – "оцінювати". Фінансово-економічний словник [4, с. 487] дає такі визначення: 1) рейтинг – оцінка, віднесення до класу, розряду чи категорії; відносний показник надійності банку, страхової компанії, ділового партнера, кредитоспроможності позичальника, надійності цінних паперів тощо; 2) рейтинг комерційного банку – узагальнена оцінка фінансового стану комерційного банку.

Більшість користувачів рейтингових продуктів ототожнюють поняття "рейтингу" і "ренкінгу", оскільки рейтингові оцінки присвоюються об'єктам рейтингового оцінювання з метою складання відповідних ренкінгів (ренкінги на основі рейтингових категорій). В авторефераті Ю.Л. Логвиненко [9, с. 7] зазначено, що ренкінг – це список об'єктів (банків тощо), розміщених в єдиному переліку і проранжованих за встановленою ознакою (одно- або багатомірною), яка відображає результативність функціонування об'єктів охоплених цим списком. На відміну від рейтингу, що складається на основі складної та громіздкої методики, ренкінг – це база даних для отримання варіантів ранжування вихідного списку.

Російський вчений-економіст А.М. Кармінський, який ретельно досліджує методології складання банківських рейтингів, надає перевагу такому визначенню: рейтинг – це комплексна оцінка стану суб'єкта господарювання, що дає змогу віднести його до певного класу або категорії [6].

Заслугує на увагу також визначення М.В. Афанасенко: рейтинг – це комплексна порівняльна оцінка діяльності економічної системи з метою прийняття управлінських рішень, що базується на даних фінансової звітності та експертних оцінках. Таке уточнення, по-перше, характеризує рейтинг і як метод управління, і як його мету, по-друге, відображає всеохоплюючий характер цього виду оцінки [2, с. 75]. В роботі Лернера Ю.І. [8] кредитний рейтинг пропонують розуміти як висновок не тільки про спроможність, але і про готовність позичальника своєчасно сплачувати зобов'язання, що свідчить про його кредитоспроможність.

У нормативних документах, таких як Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" кредитний рейтинг позиціонується як умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування загалом та/або його окремого боргового зобов'язання за Національною шкалою кредитних рейтингів [10]. При визначенні кредитного рейтингу установи експерти не обмежуються лише показниками її здатності гарантувати покриття боргових зобов'язань, а й беруть до уваги її репутацію, рівень менеджменту, інформаційну прозорість тощо.

У сучасних соціально-економічних умовах України роль рейтингових агентств як інститутів вирішення проблем інформаційної асиметрії значно зростає. Інвестори та кредитори більш вимогливі до якості незалежної та адекватної

ризикам оцінки фінансової стійкості й кредитоспроможності компаній, банків і країн у цілому. За таких умов базовими вимогами користувачів рейтингової інформації є: 1) прозорість процедури присвоєння рейтингу; 2) зрозумілість методів оплати і встановлення ціни за надання рейтингових послуг; 3) прозорість методології рейтингування. Задоволення цих базових вимог користувачів рейтингової інформації дає змогу розраховувати на їхню довіру до банківських рейтингів.

Кредитні рейтинги значною мірою впливають на діяльність фінансових ринків і на довіру та впевненість інвесторів і споживачів. Саме тому надзвичайно важливо забезпечити відповідність діяльності з визначення кредитних рейтингів принципам сумлінності, прозорості, відповідальності та належного управління для того, щоб кредитні рейтинги, які використовуються в Україні, були незалежними, об'єктивними та якісними. Однак рейтингові агентства не завжди виявляють бажання до розкриття інформації щодо своїх методик рейтингової оцінки, оголошуючи їх комерційною таємницею та секретами ведення бізнесу.

Кредитні рейтинги в банківській діяльності є одним з основних джерел інформації для інвесторів, на основі якої здійснюється формування стратегічних цілей та завдань розвитку банків з урахуванням рівня кредитного та інвестиційного ризику як самої фінансово-кредитної установи, так і окремих фінансових операцій при наданні послуг суб'єктам господарювання. Окрім цього, отримання кредитних рейтингів банком сприяє диверсифікації фінансування, підвищенню вартості його капіталу за рахунок надання можливості залучення ресурсів на ринку міжбанківських кредитів. Незалежно від методологічних підходів, методика присвоєння рейтингу в банківській діяльності повинна ґрунтуватися на таких методологічних принципах: прозорість, доступність, єдність підходу до всіх об'єктів оцінювання, гнучкість. Дотримання вказаних методологічних підходів сприятиме підвищенню прозорості ринку банківських послуг, зростанню його ефективності.

Щоб зрозуміти вимоги користувачів до банківських рейтингів, необхідно детально розглянути елементи рейтингового процесу (рис.). На цьому рисунку показано розподіл користувачів рейтингової інформації на дві важливі групи, які по різному використовують цю інформацію.

Внутрішні користувачі – це менеджери, власники об'єкта рейтингового оцінювання, яким рейтингова оцінка необхідна для таких цілей: 1) виходу на фондовий ринок, залучення кредитів; 2) прийняття організаційних управлінських рішень на основі рейтингової оцінки; 3) використання рейтингової оцінки в маркетингових та промоційних заходах.

Зовнішні користувачі – це інвестори, постачальники, клієнти та інші контрагенти об'єкта рейтингового оцінювання, яким рейтингова інформація необхідна для наступних цілей: 1) прийняття інвестиційного рішення інвесторами, кредиторами; 2) фондові біржі, залежно від рейтингу, приймають рішення щодо умов допущення емітента цінних паперів до торгів; 3) постачальники та клієнти на основі рейтингової оцінки приймають рішення щодо умов співпраці з об'єктом рейтингового оцінювання (ОРО), чим вищий рейтинг, тим більше довіри до ОРО і тим вигідніші умови готові запропонувати його контрагенти; 4)

регуляторні органи можуть використовувати рейтингову оцінку для моніторингу діяльності ОРО.

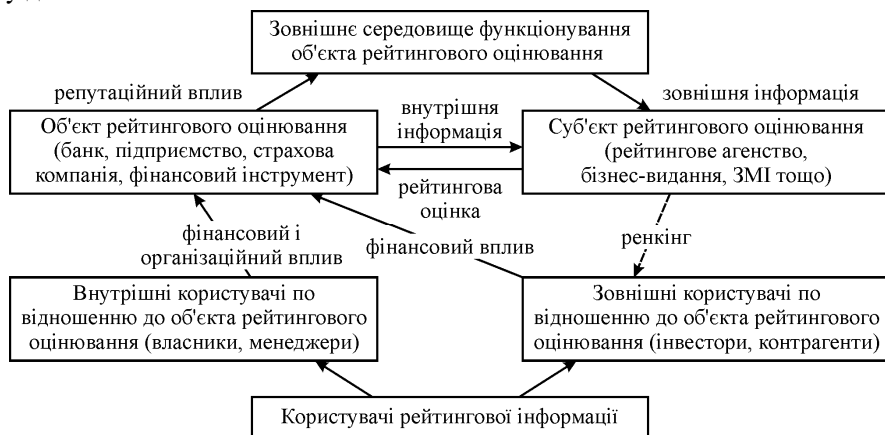

Рис. Рейтинговий процес (розробив автор)

Загалом, рейтинг є важливим зовнішнім чинником, що впливає на оцінку ділової репутації банку всіма зацікавленими особами. Разом з тим, рейтинг не є абсолютною "страховкою" від ризиків і висловлює лише думку рейтингового агентства. Створюється ситуація, за якої рейтингове агентство може впливати на вартість залучених банком коштів і при цьому не несе ніякої відповідальності за якість цих оцінок.

У зв'язку з цим доцільно розглянути основні позитивні і негативні сторони рейтингових оцінок. Серед позитивних сторін наявності рейтингу кредитної організації можна відзначити:

- 1) рейтинг може істотно знизити відсоткову ставку по запозиченнях. Найбільші кредитні організації з високим рейтинговими оцінками мають доступ до недорогих грошових ресурсів, що значно підвищує відсоткову маржу і дає змогу активно розвивати бізнес;
- 2) високий рейтинг дає можливість банку диверсифікувати доступ до позикових коштів;
- 3) рейтинг дає змогу оцінити банку загальну кредитоспроможність контрагента (особливо банків-нерезидентів). Рейтингове агентство володіє більш детальною інформацією (у т.ч. конфіденційною) порівняно з іншими учасниками банківського ринку;
- 4) рейтинг є незалежною оцінкою рейтингового агентства діяльності банку, його зіставлення з іншими учасниками банківського ринку. Результат проведеного рейтинговим агентством дослідження може привести до коректування прийнятих керівництвом банку управлінських рішень;
- 5) рейтинг істотно впливає на ділову репутацію кредитної організації і є орієнтиром для оцінки кредитного ризику банку учасниками банківського ринку. Високий рейтинг загально визнаного рейтингового агентства може позиціонуватися банком як високий рівень довіри до проведеної кредитною організацією банківської стратегії [7].

Загалом, використання рейтингових оцінок визнається доцільним і необхідним практично всіма зацікавленими особами, однак особливе занепокоєння учасників банківського ринку зумовлює низка негативних аспектів цих оцінок. Серед негативних сторін рейтингових оцінок можна зазначити таке:

- 1) рейтингове агентство як комерційне підприємство зацікавлене в отриманні доходів від яконайбільшої кількості клієнтів, що може провокувати періодичні затримки в зниженні рейтингу. У цьому випадку показовими є приклади з компаніями Parmalat, Worldcom, Enron та ін., коли рейтинги не знижувалися аж до банкрутства;
- 2) висока завантаженість аналітиків рейтингових агентств, які часом роблять оцінку механічно, що викликає сумніви в якісному й об'єктивному аналізі. Наприклад, рейтингове агентство Moody's надавало завищені рейтинги борговим зобов'язанням низці американських компаній через комп'ютерні помилки [7];
- 3) у багатьох випадках у діяльності рейтингових агентств виникає конфлікт інтересів. Найбільші міжнародні рейтингові агентства змушені враховувати інтереси всіх зацікавлених осіб, особливо під час оцінювання ризику країни. Часто оцінки носять політичний характер. Наприклад, у 1995-96 роках агентство Moody's знизило суверенний рейтинг Канади, що призвело до провалу на виборах прем'єр-міністра Жана Кретьєна, а потім організувало переоцінку кредитного статусу Австралії напередодні парламентських виборів, що позбавило влади правлячу Лейбористську партію [7];
- 4) структурні управління США (Комісія з торгівлі цінними паперами) впливають на найбільші рейтингові агентства Fitch, Moody's та Standard&Poor's, зареєстровані в США, які, своєю чергою, впливають на вартість запозичень. Також структурні управління США мають доступ до системи загальносвітових міжбанківських інформаційних обмінів SWIFT, тобто контролюють інформацію про грошові потоки та їх джерела.

Загалом, зазначені вище негативні сторони неодноразово викликали нарікання як з боку рядових інвесторів, так і державних діячів різних країн. Ділова репутація самих рейтингових агентств значно постраждала після несвоєчасного реагування на кризу 2008 р. З метою компромісу необхідний новий, узгоджений з усіма зацікавленими особами підхід до цієї проблеми.

Зокрема, пропонуємо такі заходи для подолання існуючих розбіжностей:

- 1) формування офіційного органу, який міг би призначати суверенні рейтинги країн. Серед кандидатів можна назвати Міжнародний валютний фонд, Світовий банк;
- 2) державний сектор міг би субсидіювати створення нових агентств на національному, регіональному або міжнародному рівнях з метою демонополізації ринку рейтингових послуг;
- 3) що стосується підготовки рейтингів для корпоративного сектору, то в деяких країнах центральні банки, володіючи об'ємною та повною інформацією, здатні займатися цією діяльністю на основі існуючих механізмів реалізації грошово-кредитної політики;
- 4) окрім відкритих рейтингів, існують також приватні, або конфіденційні рейтинги, які готують різні агентства зі страхування експортних кредитів (Центром міжнародних фінансів Японії, ICERC й аналогічними організаціями).

ями), а також великі міжнародні банки. Їх оцінки могли б збиратися, аналізуватися, систематизувати і публікуватися у вигляді рейтингу;

- 5) рейтингові агентства могли б розкривати деякі аспекти їх організаційної структури, включаючи форму власності, склад і кваліфікацію персоналу, результати їх діяльності;
- 6) ретельно розроблений кодекс належної поведінки міг би сприяти зміцненню ринкової дисципліни серед рейтингових агентств, особливо щодо розкриття інформації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом, тема рейтингових оцінок досить багатогранна і потребує подальшого серйозного опрацювання, однак сьогодні можна констатувати той факт, що рейтинг робить значний вплив на вартість запозичень грошових коштів і формує уявлення про ділову репутацію банку для всіх зацікавлених осіб. Реформування рейтингових агентств як важливого елементу світової фінансової системи дасть новий імпульс до збалансованого загальносвітового розвитку прозорого конкурентоспроможного ринку банківських послуг.

Література

1. Астрелина В.В. Оценка деловой репутации банка / В.В. Астрелина, П.К. Бондарчук // Деньги и кредит. – 2012. – № 12. – С. 16-23.
2. Афанасенко М.В. Сутність та значення рейтингових оцінок у процесі управління банком / М.В. Афанасенко // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 1 (30). – С. 72-77.
3. Домбровська Л.В., Управління ризиком ділової репутації банків / Л.В. Домбровська, Р.В. Коржов. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Esopomics/1_107867.doc.htm
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2005. – 714 с.
5. Зачосова Н.В. Обґрунтування необхідності та етапи розробки універсальної методики визначення кредитного рейтингу комерційних банків / Н.В. Зачосова // Інноваційна економіка – 2011. – № 6 (25). – С. 232-238.
6. Карминский А.М. Рейтинги в экономике: методология и практика : монография / А.М. Карминский, А.А. Пересецкий, А.Е. Петров. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2005. – 240 с.
7. Копыгин А.А. Рейтинг как один из внешних факторов, влияющих на оценку деловой репутации банка / А.А. Копыгин // Труды МЭЛИ. – 2009. – № 9 (1).
8. Лернер Ю.І. Рейтингування банківської діяльності: сутність та значення / Ю.І. Лернер, І.В. Богданова // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". – 2011. – № 55. – С. 124-130.
9. Логвиненко Ю.Л. Рейтингування діяльності промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Ю.Л. Логвиненко. – Львів, 2012. – 27 с.
10. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України // ВВР. – 1996. – № 51. – ст. 293.
11. Самородов Б.В. Теоретичний аналіз сучасних методик визначення кредитного рейтингу банку / Б.В. Самородов. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.fkd.org.ua/pdf/2012_2/10.pdf

Миронов Ю.Б. Сущность и назначение банковских рейтингов

Освещены теоретические подходы к определению сущности понятий "рейтинг", "рэнкинг" и "кредитный рейтинг", определены требования пользователей к содержанию и качеству банковских рейтингов в современных социально-экономических условиях Украины. Рассмотрены рейтинговый процесс, влияние рейтингов на деловую репутацию коммерческих банков, на уверенность и доверие к ним со стороны инвесторов и потребителей. Проанализированы положительные и отрицательные стороны рейтин-

говых оценок, предложены стратегические подходы к устранению недостатков рейтингового процесса.

Ключевые слова: рейтинг, рэнкинг, банковский рейтинг, рейтинговый процесс, рейтинговые агентства, рейтинговые оценки.

Myronov Yu.B. The essence and purpose of bank ratings

The article deals with the theoretical approaches to determining the nature of concepts "rating", "ranking", "credit rating" and defines user requirements for content and quality of bank ratings in the current socio-economic conditions in Ukraine. The author examines the impact of the rating process on the operation of financial markets, trust and confidence of investors and consumers, as well as on the reputation of commercial banks, analyzes the positive and negative aspects of rating assessments and suggests strategic approaches to elimination of the shortcomings of the rating process.

Keywords: rating, ranking, bank rating, rating process, the rating agency, the rating assessment.

УДК 336.71

Аспір. М.І. Миронова¹ – Львівська КА

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА СТІЙКЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Вивчено та класифіковано зовнішні та внутрішні фактори впливу на стійке функціонування комерційних банків у сучасних соціально-економічних умовах України. Розглянуто фінансову стійкість комерційного банку як кількісну та якісну характеристику фінансового стану банківської установи, яка показує результати його фінансового менеджменту. Окреслено головні питання з організації менеджменту в комерційному банку та системи оперативного управління фінансовою стійкістю, наголошено на важливості розроблення стратегії діяльності банку і якісної системи управління банківської установи.

Ключові слова: банківська система, комерційний банк, стійке функціонування, фінансова стійкість, фактори фінансової стійкості.

Постановка проблеми. Для будь-якої країни банківська система є однією з ключових ланок економічної системи. Своєю діяльністю банки насамперед покликані регулювати рух грошових потоків та сприяти забезпеченню максимального використання фінансових ресурсів економічної системи та використання капіталу в тих галузях економіки, де прибуток та віддача від капіталовкладень будуть максимальними. У сучасних умовах від якості роботи ринку банківських послуг значною мірою буде залежати ефективність функціонування сучасної ринкової економіки України загалом.

До головних питань з організації менеджменту в комерційному банку можна віднести: побудову системи ефективного управління інформаційними потоками і ресурсами банку; регулювання ризиків банківських операцій; повномасштабне використання функцій системи управління; аналіз ефективності проведених операцій підрозділами банку, а також впровадження чіткої системи управління фінансовою стійкістю банківської установи. Звідси можна зробити висновки, що без вирішення цих питань неможливо побудувати ефективну систему управління банком, яка дасть змогу забезпечити стійке його функціонування.

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук